

Internationale normen tegen uitbuiting

Patrick Itschert

Algemeen Secretaris Europees Comité voor textiel, kleding en leder

Dat de internationale concurrentiespiraal negatieve gevolgen heeft op arbeidsvlak is onderhand bekend: uitbuiting, kinderarbeid, gebrek aan sociale bescherming. Om tot een eerlijke wereldhandel en tot betere levensomstandigheden voor meer mensen te komen, moeten internationale normen ingesteld worden.

De theorie van de vergelijkende voordelen van Ricardo werd door verschillende auteurs voldoende aangevuld, genuanceerd en bekritiseerd. Toch blijft een groot aantal economen en politici (vooral na de val van de Berlijnse muur) ervan overtuigd dat alleen de liberalisering van de wereldhandel voor een verbetering van de levensstandaard van de wereldbevolking kan zorgen. De recente economische en sociale evolutie in een aantal Aziatische landen, maar ook in landen van Centraal en Oost-Europa, spreekt die simplistische kijk tegen. De globalisering van de economie heeft inderdaad voor gevolg dat het handelsverkeer groeit en dat sommigen zich verrijken. Maar ze werkt ook de grenzeloze uitbuiting van andere landen of van de armere bevolkingslagen in de hand.

Nike als voorbeeld

In 1964 richtten P. Knight (met een kersvers diploma economie op zak) en W. Bouwerman (een sporttrainer) een firma op om sportschoenen te produceren. Dertig jaar later realiseert de groep Nike wereldwijd een zakencijfer van meer dan 4 miljard dollar. Rechtstreeks stelt deze multinational slechts 9.000 mensen tewerk. Ongeveer 1.200 daarvan werken in de Verenigde Staten voor de computerverwerking. In het begin produceerde Nike in de Verenigde Staten. Die productie-eenheden werden geleidelijkaan gesloten.

De diensten die er nog zijn, zijn bedoeld voor ontwerp, ontwikkeling en commercialisering van hun produkten. De produktie werd stelselmatig in onderaanneming gegeven, vooral aan bedrijven uit het Verre Oosten die 'onder licentie' werken (eerst in Taiwan en Zuid Korea, daarna in China, Indonesië, Thailand en Vietnam). Ongeveer 75.000 mensen werken er voor de multinational (4/5 voor de sportschoenen en 1/5 voor de kledij). Het is een zeer winstgevende produktie. In Indonesië alleen al zijn er ongeveer 25.000 mensen onrechtstreeks tewerkgesteld door de groep Nike (via Zuidkoreaanse opdrachtgevers). Het zijn grotendeels ongehuwde vrouwen, die wel kinderen ten laste hebben. Hun loon bedraagt ongeveer 80% van dat van hun mannelijke collega's. Dat komt omdat de plaatselijke werkgevers hen, ten onrechte, niet beschouwen als gezinshoofden. Die werkgevers overtreden de Indonesische wet, die voorziet dat vrouwen gelijk loon voor gelijk werk moeten krijgen. Op sommige plaatsen heeft men jonge meisjes van 12 à 15 jaar zien werken. Eén van hen werkte tot 50 uur per week. Het wettelijk minimumloon (als het al betaald wordt) volstaat niet om in de minimum behoeften van de werknemers te voorzien. De regering geeft dit ook toe. Er werd eveneens geconstateerd dat overuren verplicht of onder

Vertaling: Valena Mulhall

dwang moeten worden gepresteerd (2 à 4 uur per dag). Dat gaat ook in tegen de Indonesische wet. Vrije vakbonden zijn verboden.

Als een bedrijf dat onder licentie werkt durft protesteren, worden 2 of 3 andere kandidaat-onderraanemers ingeschakeld. Nike beslist zelfstandig over de toekenning van de licenties. Het kan ze terugtrekken als de produktie niet aan de verwachtingen beantwoordt of als de produktiekosten niet concurrentieel genoeg worden geacht. Telkens Nike erin slaagt de produktiekosten te verlagen door bestellingen door te geven aan nog goedkopere onderraanemers, gaat een belangrijk deel van de grotere marge naar hogere marketinguitgaven. Er wordt trouwens een reusachtig groot budget aan publiciteit besteed: meer dan 90 miljoen dollar in 1994. Dat is meer dan bij Levi's, dat nochtans de grootste kledingfabrikant ter wereld is. Nike is sponsor van een reeks sportvedetten, bij voorkeur omstreden figuren. Jongeren blijken daarvan te houden. Volgens de manager van Nike steeg de verkoop van sportschoenen telkens als McEnroe de arbiters uitschold. Nike heeft ook T. Harding gesponsord, de kunstschaatsster die haar rivale, K. Kerrigan, liet uitschakelen.

Het ongebreidelde kapitalisme van Nike leidt tot een onredelijke evolutie. We illustreren dat met enkele cijfers. Michael Jordan heeft 20 miljoen dollar gekregen voor een publiciteitsspot waarin hij de verdiensten van Nike Air Jordan aanprijst. Dit bedrag is gelijk aan het jaarlijks loon van de 25.000 Indonesische werknemers waarover we het hierboven hadden. Het Amerikaanse blad *Fortune* schatte in 1992 het vermogen van P. Knight, één van de oprichters van Nike, op 1,7 miljard US dollar (gecumuleerd op 30 jaar). En de Indonesische werknemer verdient net geen 0,2% van de verkoopprijs in de Verenigde Staten van het paar schoenen dat hij heeft gemaakt.

De mondialisering maakt de ongelijkheden nog groter

De arme landen worden systematisch door multinationals als Nike tot onderlinge concurrentie gedwongen. De bedrijven beloven immers honderden arbeidsplaatsen. De arme landen doen alle mogelijke inspanningen om buitenlandse investeringen aan te trekken en verlagen

tegelijkertijd hun invoerrechten. Ze gokken en hopen dat een 'tijdelijke' uitbuiting van hun arbeidskrachten hen de weg naar de ontwikkeling doet vinden. De opkomst van de 'vier draken' in de jaren '70 (Singapore, Taiwan, Hong-Kong en Zuid Korea) kan wellicht aantonen dat die gok op vooruitgang - al is die brutaal, chaotisch en onrechtvaardig verdeeld - op middellange en lange termijn toch tot verrijking van een land kan leiden. Maar we stellen vast dat de versnelde globalisering van de economie de laatste jaren het ontstaan van nieuwe sociaal-economische mirakels heeft afgeremd. De IAO heeft zopas het rapport *De tewerkstelling in de wereld* gepubliceerd. Het toont aan dat de versnelde mondialisering van de economie de ongelijkheden groter maakt.

In Korea hebben de lonen in eerste instantie een stagnatie gekend. Daarna hebben belangrijke sociale conflicten ervoor gezorgd dat ze konden stijgen. Vandaag bedragen ze toch nog altijd maar 30% van de lonen in de Verenigde Staten. Maar Thailand, dat pas later aan bod is gekomen en dat de investeerders slechts heeft zien 'voorbijkomen', moet toegeven dat slechts 10% van zijn bevolking rijker is geworden. En dat ondanks een jaarlijkse groei van 8% van het BNP sinds 20 jaar. Het inkomen van de landbouwers is gedaald (door de grote inflatie) en de industriële lonen zijn ongeveer gelijk gebleven. Bangkok is de wereldhoofdstad van de prostitutie geworden (300.000 vrouwen). De kinderarbeid heeft er letterlijk een explosieve groei gekend (ongeveer een half miljoen jongeren). In de Filipijnen, die begin jaren '70 een hoopvolle toekomst leken tegemoet te gaan, moet men ook toegeven dat vandaag de helft van de bevolking onder de armoedegrens leeft.

Ik was onlangs in Sao Paulo, de tweede stad van de wereld. Ik heb er huizen gezien die nog mooier waren dan in Beverly Hills. Ze worden vanuit uitkijktorens bewaakt. Een paar honderd meter verder zag ik kinderen van ongeveer 8 jaar. Ze zijn nauwelijks gekleed, slapen op de grond en drogeren zich met lijm. Een aantal onder hen zullen door de milities koudweg afgeemaakt worden. Te veel jonge schoolkinderen jagen immers de toeristen weg... Mooi gevolg van de oplossingen die het IMF suggereert.

De Tsjechische werknemers uit de textiel- en confectiesector verdienen met moeite 3.000 fr. per maand. De markteconomie is daar maar recent ingevoerd en toch krijgen ze van de Westerse opdrachtgevers te horen dat ze nu reeds te duur worden. Nieuwe delocalisering naar Wit-Rusland en Oekraïne kunnen ervoor zorgen dat ze opnieuw werkloos worden. Daarom is een nieuwe omkadering voor de wereldhandel broodnodig.

En... het is nog erger. Iedere dag worden op verschillende plaatsen de mensenrechten en de fundamentele rechten van de arbeiders geschonden. In Lesotho, Colombia en andere landen zijn er syndicalisten die 'verdwijnen' of vermoord worden. In Indië worden kinderen van 6 à 7 jaar door hun families verkocht om 12 uur per dag non stop te werken aan een spinnmachine. Daarna moeten ze afgemat op de grond slapen. In China worden miljoenen gedetineerden, waaronder een groot aantal politieke gevangenen, tot dwangarbeid verplicht. Westerse bedrijven blijven de produktie of de bestellingen steeds maar van het ene land naar het andere verhuizen. Het is een zuivere chantage op de arbeidsvoorwaarden. *Neem Bangladesh, waar de reeds povere lonen met twee derden zijn gedaald in de loop van de voorbije 8 jaar.*

Het is normaal dat sommige landen voorstander zijn van hun minder hoge lonen. Ze kunnen een wettelijk concurrentievoordeel betekenen. Maar er is geen enkele reden om te aanvaarden dat mannen, vrouwen en kinderen worden uitgebuit. R. Reich, de Amerikaanse minister van tewerkstelling stelt in *Talent* (nr. 26, 1994) dat "de vrijhandel een middel is en geen doel: het beoogde doel is het verbeteren van de levensomstandigheden in heel de wereld. Het is ontegensprekelijk dat de vrijhandel daartoe bijdraagt. Maar als een land een beleid voert dat een lage levensstandaard bestendigt en de mensenrechten schendt, heeft de overeenkomst tot handelsbetrekkingen geen reden van bestaan meer".

Clausule

Om de opbrengsten van de ontwikkeling van de wereldhandel beter te verdelen, zou in de handelsakkoorden een 'Clausule van de werknemersrechten' moeten worden ingevoerd. Die

clausule moet een aantal normen opleggen die ook goedgekeurd zijn door de Internationale Arbeidsorganisatie. Het gaat meer bepaald over de vakbondsvrijheid, het recht syndicale onderhandelingen te voeren, het verbod op kinderarbeid, het verbod op dwangarbeid en de niet-discriminatie. De toepassing van die 'sociale clausule' moet natuurlijk voldoende garanties tot objectiviteit bieden. De clausule moet bovendien een stimulerend karakter hebben. Ze moet aan de ontwikkelingslanden concrete steun bieden voor de gevolgen van de invoering van meer beschermende sociale maatregelen. Er bestaan afdoende voorbeelden: in het zuiden van Indië, in de staat Kirala, hebben de bewindvoerders beslist te investeren in de vorming van jongeren. Zo komt het dat minder dan 3% van de kinderen moet werken. In minder arme staten kan het aantal werkende kinderen soms oplopen tot meer dan 40%.

De multinationals voluntaristisch aanpakken

Een andere oplossing is de Europese multinationals - en dus meer bepaald de Belgische - te overtuigen 'gedragscodes' te ondertekenen. De jeansreus Levi's deed dat in 1991 in de Verenigde Staten. De Amerikaanse pers voerde een campagne die aan het licht bracht dat de groep jeans liet fabriceren door onderaannemers die Chinese gevangenen tewerkstelden. Na maanden onderhandelen zijn de Amerikaanse vakbonden erin geslaagd Levi's te overtuigen dat "a good behaviour is good for business". De multinational heeft er zich toe verbonden een gedragscode te doen respecteren in haar bedrijven en bij haar onderaannemers. Die code houdt een aantal van de bovenvermelde minimumnormen in (met inbegrip van veiligheid en gezondheid en fatsoenlijke lonen). Door de toepassing van de gedragscode, heeft de jeansfabrikant zijn Chinese confectie-eenheden gesloten, zich teruggetrokken uit het dictatoriale Birma en de vakbonden tot zijn *Hongaarse eenheden toegelaten. Sindsdien zijn een aantal andere Amerikaanse multinationals gevolgd.*

Het is in die optiek dat het Europees Syndicaal Comité Textiel, Kleding en Leder reeds twee jaar aandringt om dergelijke codes te onderteke-

nen. Het doet dat enerzijds bij Euratex, de Europese werkgeversfederatie van de textiel en de kleding, en anderzijds bij de belangrijkste Italiaanse, Engelse, Duitse, Franse en Belgische multinationals uit de sector. Tot nu toe was de reactie van de werkgeversfederatie en van de zes gecontacteerde multinationals jammer genoeg nogal koel, of zelfs helemaal negatief. Verscheidene onder hen hebben woedend gereageerd toen dat in de pers verscheen, maar nog geen enkele heeft zich bereid getoond om te ondertekenen. Waarom? We kunnen alleen maar denken dat ze inderdaad problemen hebben om ofwel het verbod op kinderarbeid, ofwel de vakbondsvrijheid of de non-discriminatie te respecteren. Armoede mag nochtans geen geldig excuus zijn om de rechten van de mensen ter plaatse te beperken en te onderdrukken. Nu sommige bedrijven een milieunorm hebben ingevoerd, is het bedroevend te moeten constateren dat bomen, zehonden of de ozonlaag beter beschermd zijn dan kinderslaven, politieke gevangenen of syndicalisten.

Alternatieve arbeidsplaatsen in de ontwikkelde landen

We moeten oppassen voor diegenen die met 'edelmoedige' argumenten eigenlijk het protectionisme nastreven. Hetzij onder de vorm van een sociale clausule, hetzij onder de vorm van gedragscodes of van een Europees sociaal label. De arbeiders van de Europese textiel- en kleding-

sector behoren tot de minst betaalde: in Oostenrijk liggen de lonen van de schoennijverheid 40% lager dan het gemiddelde loon in de industrie. In Tsjechië zijn de lonen in de textiel-, kleding- en ledersector respectievelijk gerangschikt op de 48ste, de 50ste en 51ste plaats van de 52 opgenomen sectoren. Ze kunnen dus alleen maar beter worden van alternatieve arbeidsplaatsen, die in Europa alleen maar beter betaald kunnen worden. Maar die jobs zullen pas worden gecreëerd wanneer de multinationals fatsoenlijke lonen betalen en minimum-arbeidsvoorwaarden garanderen in de andere landen. Dat dat mogelijk is, hebben een aantal studies aangetoond. In Nepal of Pakistan zou de tewerkstelling van de (meestal werkloze) ouders in plaats van de kinderen en de betaling van een fatsoenlijk loon aan die volwassenen de kostprijs van de handgeknoopte tapijten met 5 à 8% verhogen. Dat kan zeker worden 'geabsorbeerd' door de distributie en/of de consumptie (bv. met het aanbrengen van een sociaal label op de tapijten). Nike zal zeker niet geruïneerd worden als het de lonen van de Indonesische werknemers, die maar 0,2% van de prijs van een paar schoenen uitmaken, verdubbelt of verdrievoudigt. Het is dus alleen met een beter kader voor de wereldhandel en een rechtvaardiger verdeling van de opbrengsten van de economische ontwikkeling dat de theorie van Ricardo werkelijkheid zal kunnen worden.